



Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi
(TÜGAM)

Kavram Analizi:

Repatriasyon (*Repatriation*): Geri Dönüş mü, Geri Gönderilme mi?

Hilal Erol

2025/15

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org



REPATRIASYON (REPATRIATION)
KAVRAM ANALİZİ:
GERİ DÖNÜŞ MÜ, GERİ GÖNDERİLME Mİ?

(2025/15)

YAZAR:

Hilal Erol (Araştırmacı)

TÜRKİYE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (TÜGAM)

GRAFİK TASARIM:

Ruha Medya A.Ş.

E ISBN:

978-625-5830-05-0

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 14

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir.

Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak

sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın

hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.



GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI
MIGRATION RESEARCH FOUNDATION
مركز دراسات الهجرة

İçindekiler

Giriş	2
Kavramın Tanımı ve Kapsamı	3
Kavramın Hukuki Dayanakları	5
Kavramın Kullanıldığı Bağlamlar ve İlişkili Kavramlar	6
Sonuç	8
Kaynakça	9

© 2010 Blackwell Publishing Ltd *Journal of Internal Medicine* 267: 103–111

Kavramın Tanımı ve Kapsamı

Repatriasyon, Latince kökenli bir kavram olup “vatanına geri dönme” anlamına gelir ve bireylerin kendi ülkelerine dönüş sürecini ifade eder. Kavram bireysel hareketliliğin yanı sıra siyasi, hukuki ve ekonomik gibi çeşitli boyutları da içinde barındırır. Bu bağlamda, “cenaze repatriasyonu,” “sermayenin repatriasyonu” (repatriation of funds) ve “kültürel varlıkların iadesi” (repatriation of cultural property) gibi kullanımları sıklıkla kavramsal karışıklıklara yol açmaktadır (IOM,2019). Repatriasyonun “geri dönüş,” “geri gönderilme” veya “iade” gibi farklı kullanımları, tanımının bağlama göre değişiklik göstermesine yol açmaktadır.

Repatriasyon kavramı özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde öne çıkmıştır. İtilaf Devletleri, Sovyet vatandaşlarını zorla ülkelerine göndermiş, bu tür süreçler uluslararası hukukta önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise mülteci krizleri ve kalıcı çözüm arayışları kapsamında gönüllü geri dönüşler ön plana çıkmıştır (Geyik Yıldırım, 2023).

Repatriasyonun çok boyutlu ve bağlama duyarlı yapısı, literatürde de farklı tanımlamalara ve yaklaşımlara yol açmıştır. Bu tanımlamaların temel ayırım noktasında vatana geri dönüş sürecinin gönüllü mü yoksa zorunlu mu gerçekleştiği bulunmaktadır. Nitekim bazı araştırmalar, zorlayıcı hükümet politikaları ve olumsuz yaşam koşulları nedeniyle geri dönüşlerin gönüllülükten ziyade bir zorunluluk taşıdığını ileri sürmektedir. Bu araştırmalar, temel hak ve hizmetlere erişim eksikliği, gözetim ve sınır dışı edilme tehdidi, baskıcı geri dönüş politikaları, zorlu yaşam koşulları ve ayrımcılık gibi etkenlerin, mültecileri gönülsüz biçimde ülkelerine dönmeye ittiğini savunmaktadır. Aynı zamanda bu durumun, repatriasyonu yalnızca bir dönüş eylemi olmaktan çıkararak bir etik ikilem yarattığı vurgulanmaktadır (Riding In, 1996; Hathaway, 1997; Arman, 2009; Gerver, 2018).

Bu çerçevede araştırmalarda repatriasyon bir zorunluluk biçimi olarak ele alınırken, uluslararası hukukta ise bireylerin temel haklarından biri olarak tanımlanmaktadır. Buna göre repatriasyon, mültecinin veya savaş esirinin, çeşitli uluslararası belgelerde, insan

hakları belgelerinde ve teamül hukuku çerçevesinde belirlenmiş belirli koşullar altında kendi vatandaşlık ülkesine dönme hakkıdır (European Commission, n.d.). Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) tanımına göre, repatriasyon, hukuki koşullar çerçevesinde, mülteci ya da savaş esirlerinin vatandaşları oldukları ülkeye geri dönme hakkı olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2019).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) yaklaşımına göre, repatriasyon, temel bir insan hakkı olup, tüm geri dönüşlerin gönüllü, güvenli ve insan onuruna yakışan şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (UNHCR, 2025). Bu nedenle, UNHCR literatüründe "repatriation" ve "voluntary repatriation" kavramları çoğu zaman eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, bu kavram uluslararası kriz durumlarında diplomatik temsilciler ve uluslararası görevlilerin yanı sıra, yurtdışında kriz veya felaket sırasında mahsur kalan vatandaşların geri dönüşünü ifade etmek için de kullanılmaktadır.

Kavramın Hukuki Dayanakları

Repatriasyon, uluslararası insancıl hukuk bağlamında yaygın olarak kullanılmaktadır. “Right to repatriation” (geri dönüş hakkı) ifadesiyle tanımlanan bu hak, bireylerin kendi ülkelerine dönme özgürlüğünü güvence altına alır ve özellikle mülteci hukukunda önemli bir yer tutar (IOM, 2019).

Repatriasyon hakkı, Cenevre Sözleşmeleri gibi birçok hukuki belgede yer almaktadır. Örneğin; 12 Ağustos 1949 tarihinde kabul edilen ve 21 Ekim 1950 tarihinde yürürlüğe giren Savaş Esirlerine Muameleye İlişkin III. Cenevre Sözleşmesi (75 UNTS 135) ile aynı tarihlerde kabul edilen ve yürürlüğe giren Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunması İlişkin IV. Cenevre Sözleşmesi (75 UNTS 287), repatriasyon hakkını doğrudan düzenlemektedir. Çatışmaya katılmayan yabancı kişiler açısından, bu hakkın kapsamı ve uygulanma yöntemi özellikle IV. Cenevre Sözleşmesi’nin 35. ve 36. maddelerinde açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca, 1907 tarihinde kabul edilen ve 1910 yılında yürürlüğe giren Kara Savaşının Kanun ve Teamüllerine İlişkin Lahey IV. Sözleşmesi’ne Ekli Tüzükler ile uluslararası teamül hukukunda ve 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 12. maddesinde (999 UNTS 171, md. 12) de repatriasyon hakkına yer verilmektedir.

Mülteci hukukunda ise 10 Eylül 1969 tarihinde kabul edilen ve 20 Haziran 1974 tarihinde yürürlüğe giren Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme’nin 5. maddesi (1001 UNTS 45), repatriasyonun her zaman gönüllü olması gerektiğini ve hiçbir mültecinin isteği dışında geri gönderilemeyeceğini açıkça belirtmektedir. Ayrıca, bu madde, sığınma ülkesine, “repatriasyon talep eden mültecilerin güvenli dönüşleri için yeterli düzenlemeleri yapma”; menşe ülkesine ise, “yeniden yerleşimlerini kolaylaştırma, onlara ülke vatandaşlarının tüm hak ve ayrıcalıklarını tanıma ve aynı yükümlülüklerle tabi tutma” yükümlülüğü getirmektedir (European Commission, n.d.).

Kavramın Kullanıldığı Bağlamlar ve İlişkili Kavramlar

Repatriasyon, “geri dönüş” ve “geri gönderme” şeklinde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Kavramın, çoğunlukla ‘geri dönüş’ anlamı tercih edilmektedir; çünkü bu kullanım, bireyin özgür iradesiyle verdiği dönüş kararına ve hukuki olarak sahip olduğu geri dönüş hakkına vurgu yapmaktadır. Ancak geri dönüşlerin ne ölçüde gönüllü olduğu literatürde tartışma konusudur (Geyik Yıldırım, 2023, s. 200). Buna rağmen, mültecilerin geri dönüşünün gönüllü, güvenli ve insan onuruna yakışan biçimde olması gerekliliğine yapılan vurgu, repatriasyon kavramının içerdiği “geri dönüş” anlamını daha açık bir şekilde ortaya koyar.

Repatriasyon kavramı, yalnızca teorik düzeyde değil, pratikte de ülkeden ülkeye farklı biçimlerde yorumlanmakta ve kullanılmaktadır. Avrupa Birliği üye devletlerinde, bu kavrama yüklenen anlamlar ve çağrışımlar devletlerin politikalarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Örneğin Polonya, Hollanda, Romanya ve Norveç’te repatriasyon, kendi vatandaşlarının ülkelerine geri getirilmesini ifade etmektedir. Buna karşın İspanya, İrlanda, İtalya ve Birleşik Krallık’ta kavram, üçüncü ülke vatandaşlarının menşe ülke-lerine geri gönderilmesi bağlamında kullanılmaktadır. Estonya’da repatriasyon, özellikle Estonya vatandaşlarının veya etnik Estonyalıların ülkeye yeniden yerleşimini ifade ederken; Letonya’da, Letonyalı veya Liiv kökenli kişilerin Letonya’da sürekli ikamet edecek şekilde yeniden yerleşmesini tanımlamaktadır. Portekiz’de ise repatriasyonun yasal bir tanımı bulunmamakta, daha çok sosyolojik bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, repatriasyon, gönüllü ya da zorunlu dönüşler de dahil olmak üzere, Portekiz vatandaşlarının ülkeye geri dönüşünü ifade etmek için kullanılmaktadır (European Commission, n.d.).

Repatriasyon kavramı farklı kavramlarla karıştırılmakta ya da bazı kavramların yerine kullanılmaktadır. Özellikle geri dönme (return), sınır dışı (deportation), geri itme (refoulement), yeniden yerleştirme (resettlement) gibi kavramlarla yaşanan anlam örtüşmeleri kavramsal belirsizliklere ve yanlış kullanımlara yol açabilmektedir. Ancak repatriasyo-

nun bu kavramlarla ilişkisi, anlam ve bağlam açısından önemli farklılıklar barındırmaktadır.

Geri dönme (return) kavramı, repatriasyona kıyasla daha geniş bir anlam taşımakta olup, yalnızca menşe ülkeye dönüşü değil, üçüncü ülkelere geri dönüş ya da iç göç sonrası yapılan yer değişikliklerini de kapsayabilmektedir (IOM, 2019). Buna karşılık repatriasyon, özellikle bireyin menşe ülkesine geri dönüşünü ifade eden daha dar ve belirgin bir kavramdır. Bu nedenle, “return” ifadesi repatriasyona göre daha geniş bir çerçevede değerlendirilmektedir.

Yeniden yerleştirme (resettlement) kavramı, özünde yön ve içerik açısından repatriasyondan farklılaşmaktadır; çünkü bu kavram, bir geri dönüşü değil, yeni bir ülkeye yerleştirilmeyi ifade eder. Repatriasyon bireyin menşe ülkesine gönüllü dönüşünü ifade ederken, “resettlement” ise mültecinin sığındığı ilk ülkeden üçüncü bir ülkeye gönüllü ve güvenli biçimde yerleştirilmesini tanımlar (UNHCR, n.d.). Bu süreç genellikle UNHCR koordinasyonunda yürütülmekte olup, bireyin koruma ihtiyacının devam ettiği durumlarda kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm yolu olarak uygulanmaktadır.

Sınır dışı (deportation), genellikle devletin tek taraflı iradesiyle gerçekleştirdiği, bireyin ülke dışına çıkarılmasına yönelik bir işlemdir ve bu yönüyle repatriasyondan ayrılmaktadır (Gratton & Merchant, 2013). Repatriasyon çoğunlukla bireyin gönüllü dönüşünü ve insan hakları temelli bir hakkı ifade ederken, sınır dışı (deportation) süreci devletin kamu düzeni, güvenlik veya göç kontrolü gerekçesiyle uyguladığı bir yaptırımı belirtir. Benzer biçimde, geri itme (refoulement) bireyin rızasını içermeyen, devlet tarafından sınır dışına itilmesi anlamına gelmektedir. Ancak geri itme (refoulement), kişiyi zulüm, işkence ya da ciddi insan hakları ihlalleriyle karşılaşabileceği bir ülkeye geri göndermek anlamına geldiğinde, çok daha ağır sonuçlar doğurur (IOM, 2019). Bu bağlamda, sınır dışı ve geri itme uygulamaları bireyin iradesi dışında gerçekleştirilen süreçlerdir. Özellikle geri itme, bireyin yaşam hakkı, kişi güvenliği ve insan onuru gibi temel haklarına aykırı düşmekte; bu nedenle, uluslararası hukukta ciddi bir insan hakkı ihlali olarak kabul edilmektedir. Nitekim 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ile 1967 Protokolü’nün 33. maddesinde yer alan geri göndermeme ilkesi (non-refoulement), bu tür uygulamaları açıkça yasaklamaktadır (UNHCR, 2007).

Sonuç

Repatriasyon, “vatana geri dönüş” olarak tanımlandığında hukuki ve insani bağlamı temsil eden bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Hedeflenen amaç açısından, bireyin menşe ülkesine gönüllü, güvenli ve insan onuruna yakışan bir biçimde geri dönmesini sağlamaya yönelik, pozitif bir hak olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede repatriasyon, yalnızca fiziksel bir dönüş süreci değil, aynı zamanda bireyin menşe ülkesindeki koşullar hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve bulunduğu sığınma ülkesinde özgür iradesine dayalı kararlar alabilmesine imkân tanınması gibi unsurları da içermektedir. Dolayısıyla repatriasyon, bireysel bir hak niteliği taşıdığından, sığınılan devlet (detaining power) açısından bir yetki veya takdir alanı oluşturmaz.

2025 yılı itibarıyla repatriasyon kavramı, özellikle Suriyeli sığınmacılar bağlamında sıkça tartışılan bir kavramdır. Uygulamalar, Suriyelilere yönelik politikalar üzerinden somutlaşırken, süreçte etik ve hukuki yaklaşımlar önemli bir yer tutmaktadır. Kavram etrafındaki tartışmalar, seçim dönemlerinde mültecilere yönelik söylemlerin daha katı ve “geri gönderme” odaklı hale gelmesiyle şekillenmektedir.

2024 yılının son aylarında Suriye’deki rejim değişikliğiyle birlikte farklı ülkelerde bulunan Suriyelilerin geri dönüş olasılıkları hem ulusal hem de uluslararası düzeyde gündem oluşturmıştır. Bu durum özellikle “gönüllülük” ilkesinin, bireyin özgür iradesine dayanıp dayanmadığı konusunda önemli bir sorgulama alanı yaratmaktadır. Türkiye’de ise Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin repatriasyon süreci, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, “git ve gör” (‘go and see’ ziyaretleri, ülkenin durumu hakkında bilgi edinmek amacıyla izinli çıkışlar ve bireysel gönüllü geri dönüş formlarının doldurulması gibi yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

Kaynakça

- Arman, G. (2009). Repatriation adjustment: Literature review. *Journal of European Psychology Students*, 1(1), 1–6. <https://doi.org/10.5334/jeps.af>
- European Commission. (n.d.). Repatriation. Directorate-General for Migration and Home Affairs. Retrieved August 4, 2025, from https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/repatriation_en
- Gerver, M. (2018). *The ethics and practice of refugee repatriation*. Edinburgh University Press.
- Geyik Yıldırım, S. (2023). Gönüllü geri dönüş: Uluslararası deneyimler ve Türkiye. *Liberal Düşünce Dergisi*, (110), 181-205.
- Gratton, B., & Merchant, E. (2013). Immigration, repatriation, and deportation: The Mexican-origin population in the United States, 1920–1950. *International Migration Review*, 47(4), 944-975
- Hathaway, J. C. (1997). The meaning of repatriation. *International Journal of Refugee Law*, 9(4), 551.
- International Organization for Migration. (2019). Glossary on migration (International Migration Law No. 34). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
- Riding In, J. (1996). Repatriation: A Pawnee's perspective. *American Indian Quarterly*, 20(2), 238–250.
- UNHCR. (2007). Advisory opinion on the extraterritorial application of non-refoulement obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol. <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/unhcr/2007/en/40854>
- UNHCR. (2025). Repatriation explained: why Syrian refugees are voluntarily returning. <https://www.unrefugees.org/news/repatriation-explained-why-syrian-refugees-are-voluntarily-returning/>



daha fazla bilgi için



@goc_vakfi



/gocarastirmalarivakfi